

**The Mild Boredom of Order:
A Study in the History of the Manuscript
Collection of Queen Christina of Sweden**

Eva Nilsson Nylander. 328 s. Diss. Lunds universitet. Bokhistoriska skrifter, 8. Lund: ALM, 2011. ISBN 978-91-7473-166-8

För att orientera oss i det förflutna använder vi gärna klichéer. Ludvig XIV är solkungen, Karl XII är krigarkungen, Margaret Thatcher är järnladyn. I svensk historia är drottning Kristina den lärda monarken. Hon fostrades av de främsta lärare samtiden kunde uppbringa, hennes hov blev en fyrbåk för Europas bildade, hennes bibliotek dignade av rara böcker och läsning var hennes främsta passion. När det provinsiella Sverige slutligen blev henne för trångt offrade hon utan betänkligheter både sin tro och sin ställning för att få släcka kunskapsörsten och insupa andlig näring i Europas kulturella källsprång Rom, den eviga staden, för att använda ännu en kliché.

I bästa fall sätter klichébilden fingret på något väsentligt i en epok eller en persons gärning och blir därmed ett pedagogiskt hjälpmedel. I andra fall läser den tanken och hindrar oss att se verkligheten bakom förenklingen. Redan Carl Gustaf Tessin, en annan boksynt svensk kosmopolit, satte drottningens lärdom i fråga. "Kristina beskyddade de lärda, vetenskaperna och konsterna", skrev han, "men det är osäkert om det skedde av uppskattning eller av fåfänga."¹ Hans uppfattning har ju inget som helst källvärde och färgades förmodligen av hans kontakter med Lovisa Ulrika, en likaså kulturellt intresserad drott-

ning. Det var med syftning på henne han fällde den snarstuckna och misogynna kommentaren, att "Drottningar äro qvinnor och hafva qvinnliga fel, ibland hvilka oförsonlighet emot dem de mest gynnat, ej är det minsta".²

När det gäller Kristinas utbildning har litteraturvetaren Leif Åslund med källkritisk skärpa visat att många historiker låtit sig bländas av samtida tendentiösa berättelser om "Nordens Minerva".³ Kristina fick en gedigen och för (manliga) furstar vanlig träning i klassiska ämnen, främst teologi, språk, retorik, statskunskap och historia. Hon var receptiv och förståndig, men att hon skulle ha ägt ett utomordentligt snille som kunde utmana tidens filosofer finns det inga hållbara belägg för. Genom sin retoriska skolning hade hon lärt konsten att övertyga i tal och skrift, men om hon någon gång ställde sin samtids lärda i förlägenhet berodde det snarare på att de visade vördnad för hennes ställning än överväldigades av hennes briljanta argumentation.

Som jämförelse kan nämnas att Karl X Gustav, Karl XI och Karl XII genomgick ungefär samma studieprogram som Kristina.⁴ Karl XI hade uppenbara studiesvårigheter, som satts i samband med dyslexi, men de övriga bägge Karlarna visade nog läshuvuden i stil med drottningens. Karlarnas övervägande krigiska regeringar och det faktum att de till skillnad från henne personligen ledde trupperna i fält har dock helt överskuggat deras kulturella intressen i eftervärldens ögon. Carl Gustaf Tessin, återigen, skrev på tal om maskeradbalerna under Karl XII:s inledande regeringsår: "Vid dessa tillfällen visade CARL XII,

att dess enda lust ej bestod i krigsförrättningar under eld och spjut. Tiderne nödgade honom till de sednare: under fred hade han förmodligen de förra återtagit.⁷⁵

Det är förvisso rimligt att kungar och drottningar karakteriseras också för vad de faktiskt gjort och inte bara för vad de kunnat och önskat, men för bedömningen av vederbörandes förståndsgåvor och intressen är inte regeringens yttre omständigheter nödvändigtvis ett rättvist mått. Ludvig XVI, för att ta en annan gestalt som fångats i en stereotyp personskildring, var den utan tvekan bäst utbildade och kanske litterärt och vetenskapligt mest intresserade av alla Bourbon-kungar.⁶ Den plikttrohet och de eventuella färdigheter han uppvisade i regerandet var ändå helt otillräckliga när han ställdes inför de monumentala svårigheter som hade byggts upp under generationer av vanstyre och social stagnation.

Det är nog inte fel att hävda att Karl X Gustavs och Karl XII:s kulturella intressen skymts av deras politiska gärningar medan det motsatta gäller för Kristina. Det faktum att hon i tio års tid var arbetande statschef i ett Sverige som stod på höjden av sitt kontinentala inflytande har inte fått tillnärmelsevis lika mycket uppmärksamhet som frågorna kring hennes abdikation, konversion och till och med sexualitet.

Kristinas boksamlande har, som redan antytts, haft stor betydelse för bedömningen av henne som kulturgestalt. På kort tid sammanförde hon på Stockholms slott ett bibliotek som tedde sig kolossalt i jämförelse med de få och spretiga samlingar som i övrigt fanns inom rikets gränser. Sedan klostren och domkyrkornas bokbestånd upplösts var Uppsala universitetsbibliotek den enda offentliga samlingen av någon omfattning. Gustav II Adolf hade 1620 lagt grunden genom en stor donation av böcker och en övervägande del av de litterära krigsbytena gick under hans levnad till Uppsala, efter att först ha registrerats av den kunglige bibliotekarien Johannes Bureus. Under Kristina ströps leveranserna och merparten av bokflödet stannade i stället i Stockholm och det kungliga slottet. Om drottningens böcker och manuskript och om hennes samlingars vidare öden efter flykten till Rom har Eva Nilsson Nylander skrivit en avhandling framlagd vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet.

Nylander är förste bibliotekarie och kulturarvs-

chef vid Lunds universitetsbibliotek. Hon har tidigare arbetat med att katalogisera delar av Kristinas latinska manuskript i Vatikanbiblioteket och är väl förtrogen med de miljöer drottningen rörde

Drottning Kristinas makalösa livsval väckte uppståndelse i hela Europa. På frontespisen till denna holländska skildring framställs hennes förvandling i motställda bildpar. Överst och underst ses hennes abdikation respektive intåg i Rom. Till vänster om porträttet undervisas drottningen i smyg av katolska präster medan hon till höger knäböjer inför påven. KB: KoB Sv.P. 11.

Föregående uppslag. En av få bilder som framställer drottning Kristina som imperatrix och segervinnare. De svenska vapnen har drivit fienderna på flykt och det evangeliska ljuset, får man förmoda, skiner på den segerrika stormaktens härskarinna. Örnen förkunnar att hon är "född till att regera". Gravyr utförd av signaturen Balu, troligen efter westfaliska freden. KB: KoB Sv.P. 11.

sig i. Undersökningen har ett vidare anslag än man kan förledas tro av undertiteln: *A Study in the Manuscript Collection of Queen Christina of Sweden*. Det egentliga ändamålet har varit att studera Vatikanbibliotekets så kallade Fondo Reginense Latino, vars kärna utgörs av Kristinas handskrifter, men avhandlingen tar upp många intressanta frågor om tryckta böcker, om europeisk bibliotekshistoria, om katalogiseringsprinciper med mera. På så sätt formar den sig till en nyttig handbok till många aspekter av europeiskt bok- och biblioteksväsen från 1600-talet och framåt.

Handboks-karak- tären gör att man ibland kan fråga sig om det nydanande i resultaten. Den teoretiska problemställningen ter sig också något konturlös. I slutkapitlet sammanfattas huvudpoängen sålunda: "The selection of objects to be part of a collection is [...] an act of imposing order. [...] I have examined Queen Christina's collection from this perspective, and shown that an implicit order – in the sense that it reflects a more or less unconscious conception of a certain order – was established when the collection was formed."⁷ Jag frågar mig om det över huvud taget går att falsifiera en utsaga med så vaga an- språk. Men sådana invändningar är i första hand relevanta för betygsnämnden vid disputationen och behöver inte bekymra den vanlige läsaren. Nylander tillhandahåller ett nyttigt kompilat av många andra forskares undersökningar, tillför en mängd syntetiserande synpunkter och origi- nella iakttagelser, och till skillnad från en hel del andra avhandlingar kan det förväntas att boken blir ett långlivat standardverk.

Inledningsvis uppehåller sig Nylander vid for- mandet av Kristinas boksamling i Stockholm. Att drottningen hade en lidelse för böcker är otvetydigt, men frågan är hur väl hennes intres- sen avspeglades i biblioteket. Den vanligaste för- värvsmetoden – bokrov – lämnade ju inte alltid möjligheter att välja i utbudet och accessionen blev därför något slumpartad. Detta väcker frågor om i hur hög grad det var Kristinas litterära intres- sen eller hennes representativa behov som styrde ordnandet av samlingarna. Ett bibliotek är mer än summan av delarna, påpekar Nylander riktigt. "It is cultural capital, a symbol of its owner's cultural prestige and a means of self-presentation."⁸

Både för Kristina själv och för den brådmogna svenska stormakten var det nödvändigt att för-

medla ett intryck av bildning och kultur i den höga Nord. En parallell står att finna i göticis- men, den officiösa ideologi som gav ideologiskt underlag åt erövringskrigen. Svenskarnas förfä- der, de tappra göterna, hade inte bara varit oför- vägna krigare som en gång störtat Romarriket. Enligt de djärvaste teorierna var svenskan alla språks moder, göterna hade uppfunnit alfabetet som de tillsammans med den klassiska arkitektu- rens proportionslära senare lärt ut till grekerna, och de hade exporterat flera av sina gudar till an- tikens folk – alldeles förutom att de i grunden var monoteister som hade förutspått Kristi ankomst. Göticismens förhistoria sträcker sig långt ned i medeltiden, men den som först framställde Sve- rige som kulturens urhem var Johannes Bureus, Gustav II Adolfs gamle lärare och bibliotekarie.⁹

För att ge bekräftelse åt anspråken behövde en sådan gammal kulturnation självfallet ha rika samlingar av konst och böcker i sitt hjärta. Att den våldsamma förvärvsmetod som föredrogs gav oberäknliga utfall hade i sammanhaget mindre betydelse – rörande böcker låg kvalite- ten så att säga i kvantiteten. Ju större boksam- lingar desto bättre och när flödet av krigsbyten upphörde efter 1648 begav sig drottningen ut på den europeiska auktionsmarknaden för att för- söka komma över prestigetunga bibliotek. Hon förvärvade Paul och Alexandre Petaus bibliotek i Paris, som med sina 1500 handskrifter bedöm- des vara i paritet med kardinalerna Richelieus och Mazarins vittberömda samlingar. Petau- manuskriften utgör i dag stommen i den bevarade Kristina-samlingen. Under det franska inbördes- kriget, fronden, skingrades även just Mazarins bibliotek, det största privatägda i Europa, omfat- tande 12 000 tryckta volymer och 400 handskrif- ter, och auktionerades ut till vrakpris. Genom Alexandre Petaus förmedling kom Kristina över manuskriften som fördes till Stockholm, men då Mazarin återtog regeringstyglarna fann hon för gott att lämna dem åter till den forne ägaren – köpeskillingen hade ännu inte erlagts.¹⁰

Även då accessionen skedde genom överlagda köp var det alltså företrädesvis förvärv i gross. Kristina hade de ekonomiska resurserna att kun- na tillfredsställa sina bibliofila böjelser men, som Nylander poängterar, "she acquired books inten- sively, haphazardly, and without any self-imposed criteria, and was moved to act by what was

available rather than according to pre-established plans".¹¹ Detta kan på ett sätt jämföras med pliktleveranserna till det kungliga biblioteket, som lagstadgades i 1661 års kansliordning. Deras primära funktion var kontrollerande och möjligheten att med hjälp av dem bygga upp samlingarna var sekundär. Fortfarande en bra bit in på 1800-talet betraktade de kungliga bibliotekarierna det därför som en självklarhet att gallra bland inkomna skrifter och endast behålla sådant som ansågs ha något värde.

Ytterligare en omständighet som gör det svårt att urskilja Kristinas intressen är den roll som spelades av bibliotekarierna, särskilt nederländaren Isaac Vossius. Han var i hennes tjänst från 1649 till 1655, alltså även en tid efter abdikationen.¹² Både när de föreslog förvärv och när de ordnade samlingarna formade bibliotekarierna innehållet mer än vad drottningen själv gjorde. Att Kristinas bibliotek, om inte i kvantitet så i kvalitet, var starkare på handskrifter än på tryckta böcker berodde mycket på Vossius' intressen. Alla bibliotekarier med självaktning upprättade vid denna tid egna klassificeringssystem, och Vossius' principer kan delvis studeras i två katalogvolymen som ännu bevaras i Kungl. biblioteket.¹³ Han ordnade Kristinas böcker i tjugotvå ämneskategorier och den höga värderingen av handskrifterna illustreras av att de oavsett innehåll fick bilda en egen klass. Nylander kallar visserligen hans system omodernt, men i Paris, Oxford och Leiden sorterades manuskripten ut som en särskild samlingskategori först mot slutet av 1600-talet.¹⁴ Indelningen i övrigt gjordes utifrån behovet att uppordna den hastigt och slumpmässigt hopkomponerade samlingen; av katalogens 953 handskrifter kan endast fyra bevisas ha ägts av tidigare Vasa-regenter.¹⁵ Även om Vossius' luftigt förda katalog lämnade gott om rum för nya förvärv är det skäligt att säga att biblioteket i första hand fyllde ett representativt syfte och endast i andra hand ett epistemologiskt. Även om det alltså inte uttryckte drottningens omedelbara intressen medgav dess snabbt växande volym ändå en potential för läsning inom många kunskapsarter.

Att Kristina tog emot mycket som hon kunde umbära visas av hennes generösa inställning gentemot bibliotekarierna. Vossius fick inför drottningens flytt till Rom välja ut omkring 150 handskrifter, däribland den bekanta Silverbibeln, som vederlag för utebliven lön.¹⁶ I den

medellösa svenska staten belönades krigare med godsdonationer medan bibliotekarier soulagerades med böcker.

Om Kristinas prestige ökade genom samlingarna ökade samlingarnas prestige genom Kristina. När drottningens konstkollektion såldes efter hennes död var proveniensens något som stegrade värdet. Även från början relativt obetydliga objekt adlades så att säga efter att en tid ha varit i drottningens händer. Hennes manuskriptsamling var en av de tre stora som förvärvades av Vatikanbiblioteket under 1600-talet, och den beskrevs av bibliotekets föreståndare som kanske den viktigaste i världen.¹⁷ Samlingens vidare öden fram till i dag är ämnet för den andra halvan av Nylanders undersökning. Även om avhandlingens första del är intressant och lärorik uppfattar jag den som i huvudsak kompilerande; den senare delen innehåller mer av självständig forskning.

Vid sin ankomst till Rom antog den abdikerade drottningen namnet Christina Alexandra, som en hyllning till sin värd och beskyddare påven Alexander VII. Manuskriptsamlingen har därför särskilt i äldre tid ibland gått under namnet Bibliotheca Alexandrina, vilket samtidigt alluderade på antikens stora universalbibliotek i Alexandria.

Vid Kristinas död innehöll hennes bibliotek 2 229 handskrifter och 5 509 tryckta böcker; flertalet av de senare hade hon förvärvat under tiden i Rom. Hela samlingen testamenterades åt drottningens gamle vän och förtrogne kardinal Decio Azzolino, men han avled i juni 1689, bara två månader efter Kristina. Hela biblioteket såldes därför vidare till kardinal Pietro Ottoboni, som i oktober samma år blev påve Alexander VIII. De tryckta böckerna skingrades av hans arvingar vid en auktion i mitten av 1700-talet, men handskrifterna hade redan tidigt överlämnats till Vatikanbiblioteket, där de bildar stammen i Fondo Reginense Latino. Trots namnet är det inte fråga enbart om latinska manuskript och en fjärdedel av dem har ingen koppling till Kristina. Ottoboni utsorterade en del och tillförde annat innan samlingen hamnade i Vatikanen, och böcker har plockats in och ut även därefter. Nylander går så långt som till att kalla Fondo Reginense Latino för en samling av samlingar.¹⁸

Förluster och tillskott gör att de bevarade

handskrifterna på samma sätt som äldre kataloger endast med försiktighet kan användas för att kartlägga Kristinas intellektuella intressen. Att rekonstruera drottningens ursprungliga boksamling och urskilja de handskrifter hon själv ägt har därför varit en uppgift som sysselsatt många forskare och bibliotekarier alltsedan 1700-talet. Svårigheterna har ökat eftersom katalogisatorerna har kommit från flera olika länder med varierande intellektuella traditioner. Nylander har utförliga resonemang om katalogiseringspraxis och editionsprinciper i 1800-talets stora urkundsutgivningsprojekt. Hon lånar i sammanhanget en reflektion från Leon Delaisé, på 1950-talet föreståndare för handskriftsavdelningen vid Bibliothèque Royale i Belgien: Katalogarbete är av nödvändighet bakåtblickande medan forskning hela tiden syftar framåt. En aldrig så noggrann katalogisator kan därför omöjligen tillfredsställa alla de behov som forskningen har. Det är helt enkelt två olika kunskapsarter med skilda syften. I valet mellan arbetskrävande resonerande kataloger som tar lång tid att fullständiga och mer summariska men snabbproducerade kataloger, förordade Delaisé därför det senare alternativet.¹⁹

Det råder ingen tvekan om att Nylander har gott grepp om sitt ämne, men i hennes omfattande referenslista saknar jag Paul Oskar Kristellers monumentala sexbandsverk *Iter Italicum* (1963–1992), som i två av volymerna utförligt behandlar Vatikanens handskriftsamlingar, däribland Fondo Reginense Latino. Kristeller gick igenom de tre fjärdedelar av Kristina-manuskripten som inte täcktes av tryckta kataloger, och hans verk hade varit ett befogat åskådningsexempel för den kataloghistoriska diskussion som Nylander för i avhandlingens kapitel 8: "Addressing Access and the Problems of Cataloging". Vad Kristeller försökte göra var att förteckna och kort beskriva alla de handskrifter från renässansen som fanns i europeiska och amerikanska bibliotek och som inte redan var upptagna i några tryckta kataloger, en lika nyttig som omöjlig uppgift i den mån fullständighet var syftet. Nylander diskuterar utförligt Bernard de Montfaucons (1739) och André Wilmarts (1937–1945) kataloger över Fondo Reginense Latino, och eftersom Kristeller medvetet tog vid där de slutat och många gånger korrigerade deras uppgifter hade det varit naturligt att inkludera honom i undersökningen.²⁰

Nylander påpekar att Kristina var en ovanlig bibliofil i det att hon inte gjorde några ägarmarkeringar i sina böcker – inga pärmstämplar, inga exlibris, inga namnteckningar. Detta gör spåringsarbetet svårare, men i gengäld vet vi att hon gärna läste med pennan i hand så identifieringsarbetet kan vara värt mödan för den som vill undersöka hur Kristina förhöll sig till litteraturen. Drottningens iakttagelser och reflektioner under läsning är dock ett ämne som inte rymts inom ramen för avhandlingen. Ett skäl är att drottningen förhöll sig olika till manuskript respektive tryckta böcker: i handskrifterna finns inga noteringar, vilket Nylander tolkar som en vördnad för det unika materiella objektet.²¹

Nylander granskar de handskrifter som sammanfogades med Fondo Reginense Latino i slutet av 1600- och början av 1700-talet, en jämförelsevis negligerad del av samlingen eftersom de saknar direkt koppling till Kristina. Däribland finns fyrtiofem manus som underkastats prövning hos Indexkongregationen före tryckning. Den påvliga förhandscensuren inträdde nämligen på manuskriptet, vilket onekligen får anses ha varit en mer rationell metod än att, som var vanligt i Sverige, granska redan tryckta böcker innan de distribuerades. Nylander fastställer att åtminstone fyrtio av dessa manus blivit tryckta efter att ha passerat genom kyrkans kontroll. Men varför har då originalmanuskripten räddats åt eftervärlden? Alla Kristinas handskrifter härstammade från tiden före tryckpressen, påminner hon, och var därför mer självklara att spara. Nylanders försiktiga tolkning är återigen att uppfattade "original" vid denna tid började betraktas med större vördnad.²²

Kristina var en omdiskuterad gestalt redan i sin samtid. Drottningens svek mot protestantismen var oförläpigt i hennes gamla hemland. Fortfarande när jag var barn på 1970-talet kallade min farmor henne för det elakaste och mest illistiga fruntimmer som den svenska historien kunde uppvisa – "en hemsk människa". Den katolska kyrkan såg naturligtvis annorlunda på saken. Till Kristinas beslut att bosätta sig i Rom bidrog säkert, som historikern Marie-Louise Rodén påpekat, påvestatens politiska struktur där den helige fadern var den enda auktoritet som kunde stå över henne i rang.²³ Trots eller snarare på grund av detta kom hon snart att orsaka bekymmer för Vatikanen. Hennes fromhetsliv lämnade rum för påminnel-

ser, hennes politiska engagemang vållade kontroverser och hennes privatekonomi orsakade mängder av tvister. Vid sin död erhöll hon likväl en minnesvård på framträdande plats i Peterskyrkan och hon fortsatte att hyllas som en stor och viktig person i den eviga stadens annaler.

Intresset för drottningens samlingar har överlevt lågintensivt men konstant genom seklerna. Även om Nylanders syfte varit att följa själva handskriftssamlingens öden må det ursäktas att en läsare i första hand fångas av frågor om drottning Kristinas egna litterära intressen. Får vi lära oss något nytt om "Nordens Minerva"? Nylanders avhandling fogar sig till den forskning som vill betona kulturens betydelse för Kristina men nedtona drottningens personliga geni. I viss faktisk mening valde hon kulturen före makten, men det leder fel om man ser dessa storheter som varandras motsatser. Makt och kultur var två komplementära och oskiljaktiga komponenter hos Kristina. Inte minst hjälpte makten henne att upprätthålla sin kulturkonsumtion alltmedan mecenatskap och samlingsförvärv var ett sätt för henne att behålla suverän status.

JONAS NORDIN

NOTER

1. "CHRISTINE protegoit les Savans, les Sciences & les Arts; mais il est indecis si c'étoit par estime ou par vanité." *Tessin och tessiniana: Biographie med anecdoter och reflexioner, samlade utur framledne riks-rådet m.m. greve C. G. Tessins egenhändiga manuscripter* (Stockholm: Johan Imnelius, 1819) s. 272.

2. *Tessin och tessiniana* (1819) s. 273. Om Lovisa Ulrika som kulturperson, se bl.a. Merit Laine, "En drottning med 'manna-wett'", och Mats Rehnström, "Lovisa Ulrikas sista boksamling", båda i Sten Åke Nilsson (red.), *Drottning Lovisa Ulrika och Vitterhetsakademien* (Stockholm: Vitterhetsakademien, 2003).

3. Leif Åslund, *Att fostra en kung: Om drottning Kristinas utbildning* (Stockholm: Atlantis, 2008).

4. Arne Losman, "Tre Karlars studier", i *Tre Karlar: Karl X Gustav, Karl XI, Karl XII* (Stockholm: Livrustkammaren, 1984).

5. *Tessin och tessiniana* (1819) s. 292.

6. Roland Mousnier, *Les institutions de la France sous la monarchie absolue 1598–1789*, vol. 2, *Les organes de l'état et la société* (Paris: Presses universitaires de France, 1980) s. 19–23; John Hardman, *Louis XVI: The Silent King* (London: Arnold, 2000) s. 9–22.

7. Nylander (2011) s. 247.

8. Nylander (2011) s. 140.

9. Johan Nordström, *De yverbornes ö: Sextonhundratsstudier* (Stockholm: Bonniers, 1934) s. 102f.; Jonas Nordin, *Ett fattigt men fritt folk: Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden* (Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion, 2000) s. 222.

10. Christian Callmer, *Königin Christina, ihre Bibliothekare und ihre Handschriften: Beiträge zur europäischen Bibliotheksgeschichte* (Stockholm: Kungl. biblioteket, 1977) s. 156, 161f.; Nylander (2011) s. 54–59.

11. Nylander (2011) s. 144.

12. Callmer (1977) s. 45–57.

13. "Bibliotheca Christianiana Catalogus", U 202:1–2, KB. Den inledande del som omfattar handskrifterna har utgivits som förminskat faksimiltryck: *Katalog över handskrifterna i Kungl. biblioteket i Stockholm, skriven omkr. 1650 under ledning av Isaac Vossius*. Utgiven med förord på svenska och engelska samt med register av Christian Callmer. *Acta Bibliothecae regiae Stockholmensis*, 11 (Stockholm: Kungl. biblioteket, 1971).

14. Nylander (2011) s. 161f., 216.

15. Nylander (2011) s. 94–104.

16. Nylander (2011) s. 66f.

17. Nylander (2011) s. 146, 152, 156.

18. Nylander (2011) s. 152–167, 189f.

19. Nylander (2011) s. 226.

20. Paul Oskar Kristeller, *Iter Italicum: A Finding List of Uncatalogued or Incompletely Catalogued Humanistic Manuscripts of the Renaissance in Italian or Other Libraries*, 1–6 (London: Warburg Institute & Leiden: Brill, 1963–1992). Fondo Reginese Latino behandlas i vol. 2 (1967) s. 399–412, 594–600, samt vol. 6 (1992) s. 369–374. Genom begränsningen till "renässansmanuskript" var det stora delar av samlingen som han ändå förbigick. Det finns även gott om referenser som Nylander kunnat ha nytta av i Kristellers *Latin Manuscript Books Before 1600: A List of Printed Catalogues and Unpublished Inventories of Extant Collections*. Fourth revised and enlarged edition, by Sigrd Krämer (München: Monumenta Germaniae Historica, 1993), även tillgänglig som databas (femte upplagan): <http://141.84.81.24/kristeller/>.

21. Nylander (2011) s. 144f., 177. I KB:s handskriftsamling finns flera tryckta böcker med Kristinas egenhändiga marginalanteckningar, exv. D 665–666, D 684:3–7.

22. Nylander (2011) s. 200–208.

23. Marie-Louise Rodén, *Drottning Christina: En biografi* (Stockholm: Prisma, 2008) s. 143–48.

Rättelse till Bibli 59

Det var signaturen Stift, den skicklige tecknaren och idunesen Fritz von Dardel, och ingen annan, som på sin teckning "Strömsborg på 1880-talet", avbildad på s. 74 i *Bibli 59*, fångade en grupp herar samlade till måltid där.

Medarbetare i Bibli 60

MARIANNA CZAPNIK, forskare vid Universitetsbiblioteket i Warszawa, avdelningen för äldre tryck. MAGDALENA GRAM, chef för forskning, arkiv och bibliotek på Nationalmuseum. ÅSA JUHLIN, litteraturvetare och bibliotekarie. JONAS NORDIN, forskare vid KB. ULRIKA WINGÅRD, bibliotekarie på enheten för handskrifter, kartor och bilder vid KB.

Bibli tackar Svenska Akademien för generöst lämnat bidrag till översättningen av Marianna Czapniks artikel.